

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

1. ความสำคัญของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์

วรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ เป็นส่วนหนึ่งของการรับอิทธิพลอารยธรรมอินเดียที่แพร่กระจายอยู่ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาร่วมพันปีแล้ว คนไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย สร้างสรรค์งานประพันธ์เรื่องรามเกียรติ์ในรูปแบบต่างๆ เช่นบทละครและบทพากย์ที่ใช้ในการเล่นหนังและโขน โดยตีความใหม่ให้เหมาะสมกับแนวคิดของคนไทย รามเกียรติ์เป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญของคนไทยมาหลายยุคหลายสมัยจนถึงปัจจุบัน ดังที่กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (2507 : 158 – 159) ได้ทรงกล่าวว่า รามเกียรติ์เป็นหนึ่งในวรรณคดีบทละครที่เป็นเลิศของไทยสองเรื่อง ดังนี้

บรรดาวรรณคดีแผนกนาฏศาสตร์ของไทย เรื่องอะไรย่อมไม่มีชื่อเสียงแพร่หลายเท่าเรื่องรามเกียรติ์และอิเหนา หากจะจัดให้เป็น “มหากาพย์” ของไทยสักคู่หนึ่งเคียงมหาภารตะ และรามายณะของสंसฤฤฤฤ หรืออิลลิอาด และโอดิสเสของกรีก ก็น่าจะพูดได้ตามส่วน ... ไทยเราได้เคยนิยมเรื่องรามเกียรติ์ และ อิเหนา เพียงใด ใคร ๆ ก็ย่อมรู้ประจักษ์ ได้ยังให้เกิดสำนวนภาษาอันไพเราะดูดีมีชั้นในวงวรรณคดีไทยมาหลายครั้งหลายแผนก นอกจากจะได้มีบทละครหลายสำนวนยังได้เป็นข้ออ้างข้อเปรียบในโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน เช่น นิราศ เป็นต้น

คุณค่าของเรื่องรามเกียรติ์นอกจากขึ้นอยู่กับความไพเราะของบทประพันธ์แล้วยังมีลักษณะที่สำคัญของวรรณกรรมเอก ตามแนวคิดที่นักวรรณคดีได้ชี้ไว้ว่าวรรณคดีเอกมักจะมี ความเข้มข้นในเนื้อหาทางอารมณ์ ที่กระตุ้นให้เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ แสดงแก่นแท้ของชีวิตชวนให้ขบคิดปัญหาปรัชญา การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์จึงน่าจะทำให้ประจักษ์ในลักษณะสำคัญของวรรณกรรมเอก โดยเฉพาะในแง่ที่ “ชี้ให้เห็นลักษณะร่วมบางอย่างของมนุษยชาติ ที่มีได้ผูกพันกับกาลเวลาหรือสถานที่ ” (เจตนา นาควัชระ , 2521 : 111 - 117) ถึงแม้ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจะมีคำเตือนว่า “ใช่จะเป็นแก่นสารสิ่ง

ใด ... ใครฟังอย่าได้ไหลหลง ” (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ , 2540 ฆ : 582)
 ก็ได้หมายความว่าวรรณคดีเรื่องนี้จะได้สูญเสียความหมายอันลึกซึ้งไปหมดสิ้น แต่คำเตือน
 ดังกล่าวน่าจะมีเพื่อปราชญ์ผู้อ่านที่ขาดวิจารณญาณให้ยังคิด เนื่องจากวรรณคดีมิใช่สิ่งที่มีภารกิจใน
 การสั่งสอนโดยตรง “ ...แสดงว่ากวีไทยในสมัยนั้นเข้าใจอิทธิพลของวรรณคดีและความสับสน
 ระหว่างความจริงกับความลวง ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้หากไม่เข้าใจธรรมชาติของวรรณคดี... ”
 (ดวงมน จิตรจำนงค์ , 2540 : 44)

ในบริบทของวัฒนธรรมไทยรามเกียรติ์เป็นบทประพันธ์ที่มีความสำคัญเชื่อมโยง
 กับเกียรติคุณของกษัตริย์ กล่าวคือไทยมีคตินิยมกล่าวสดุดีกษัตริย์ว่าเก่งกล้าเหมือนพระราม
 กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นราชธานีที่ตั้งตามชื่อเมืองอโยธยาของพระราม เราจึงถวายพระนามอภิไธยของ
 กษัตริย์ผู้สถาปนากรุงศรีอยุธยาว่า “พระรามธิบดีที่ 1” และยังมีพระนามสำหรับลูกหลวงว่า
 “พระรามศวร” ชื่อราชธานีที่สถาปนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก็ยังมีคำว่าอยุธยาคือ
 “กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์
 อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” (ชลดา
 เรืองรักษ์ลิขิต , 2541 : 22 ; อ้างจาก ประยูทธ สิทธิพันธ์ , 2507 : 416) การที่พระบาทสมเด็จพระ-
 พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ โปรดให้ประชุมกวีแต่งเรื่อง รามเกียรติ์ จนจบบริบูรณ์ขึ้นเป็นฉบับพระราช
 นิพนธ์นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญของการแสดงความสืบเนื่องของคตินิยมดังกล่าว โดยเฉพาะในตอน
 ขึ้นต้นร่ายนำเรื่องมีบทสรรเสริญพระเกียรติเทียบกับพระรามในแง่การปราบยุคเข็ญ ดังนี้

ศรีสิทธิพิพิธผดุงกรุงไกรยศ โสฬสมิ่งแมนสวรรคต สรรค์หยาดหล้า
 ฟ้าฟีกขจร นครทวารวดีนทร์ นรินทรถกผลผดุงภพ จบสามแผ่นดินแทนพสุธา
 ธรณิศ ไตรพิพิธพัทธรัตนตรัยเรืองโรจ โชติฉัพพรรณรังสี ตรีภูดาธารราญ
 ราพณ์ ปราบอรินทรสิ้นสยบ ภพเกษมเปรมประชากรทฤทธิรย์ อนันตยศ
 โยค โภคไพบูลย์พูนบ่อเงินทอง กองโกษฐรัตนชัชวาลย์ พิมานพิมลกลตรี¹
 บุรีรัตนเรือฟ้า หล้าหลากสวรรคต สมเด็จพระบรมธรรมฤกราช พระบาทดำรง
 ทรงพิภพลุ่มล่ำ พ่างพระนารายณ์ ผายแผ่นพื้นสิมาออกกว้าง
 สร้างสรรค์สิ่งมิ่งเมือง เรืองรัตนจักร ... (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอด-
 ฟ้าจุฬาโลกฯ , 2507 ก : 1, เน้นโดยผู้วิจัย)

¹ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2540 โดยกรมศิลปากร เป็นกลสตรี ต่างจากฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2507 ที่เป็น
 กลตรี ซึ่งเข้ากับเนื้อความมากกว่า

หากพิจารณาว่า การสร้างสรรค์ศิลปะวรรณคดีให้เป็นเครื่องหมายของความเจริญ เป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูวัฒนธรรมในการสถาปนาราชอาณาจักรใหม่ ภารกิจหลักของกษัตริย์รัตนโกสินทร์ คือการฝึกฝนใจประชาชน ด้วยการสังคายนาพระไตรปิฎก กฎหมายและการสร้างสรรค์วรรณคดีสำคัญ ๆ ขึ้นมาใหม่ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2540 : 1) ได้แสดงความสำคัญของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไว้ว่า

วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูวัฒนธรรมในการสถาปนาราชอาณาจักรใหม่ มักเข้าใจกันว่างานประพันธ์ในยุคนี้สร้างช่างานสมัยอยุธยา เช่น บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ และอิเหนาในรัชกาลที่ 1 และ 2 อีกทั้งเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น มีเหตุผลที่ควรทบทวนความเข้าใจดังกล่าวนี้ งานเหล่านี้มีใช้งานลอกเลียนของเก่าเพราะมีเค้าโครงเรื่องไม่ต่างจากเดิม แต่ก็มีการศึกษาที่ยืนยันได้ว่า กวีสมัยรัตนโกสินทร์สร้างสรรค์ผลงานขึ้นตามทัศนะและเนื้อหาทางอารมณ์ของตนเอง ...

งานประพันธ์ที่ดูเหมือนสร้างช่างานสมัยอยุธยาเหล่านี้ ได้บ่งชี้ว่า คนสมัยรัตนโกสินทร์มีความเต็มต่าลึกลับซึ่งกับงานยุคก่อน และพยายามกระทำให้สิ่งอันมีค่าเชิงศิลปะและวัฒนธรรมนั้นดำรงอยู่อย่างสามารถสื่อความแก่คนในยุคของตนได้...

ดังนั้นการสร้างวรรณคดีเรื่อง รามเกียรติ์ ขึ้นอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ จึงแสดงว่าวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์นั้นมีคุณค่าและความสำคัญ ในแง่ที่สามารถแสดงถึงความเจริญทางวัฒนธรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ สิ่งที่น่าสนใจคือผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่สื่อความหมายซึ่งมีความสำคัญในช่วงเวลานั้นอย่างไร

2. รามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

ในปัจจุบันวรรณคดีเรื่อง รามเกียรติ์ ที่ได้รับการกล่าวถึงกันมากคือ บทละคร รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และ รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 เป็นรามเกียรติ์สำนวนแรกที่มีเนื้อเรื่องครบถ้วนบริบูรณ์ มีคำประพันธ์ระบุไว้ในรายต้นเรื่องว่า ทรงโปรดฯ ให้แต่งเรื่องรามเกียรติ์ไว้สำหรับการเล่นละครในงานฉลอง และเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ๆ ดังนี้ “ถนอมถนิม ประดับสอด ประโยชน์ฉลองเฉลิม เจริญจุกาทิพย์ประสาท ประกาศยศเอกอ้าง องค์บพิตรพระเจ้า ช้าง เผือกผู้ครองเมือง ฯ” (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ , 2540 ก : 2) ส่วน

รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ก็นับว่า “มีชื่อเสียงในทางความไพเราะ” (กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร , 2507 : 162) การศึกษาเปรียบเทียบบทละครพระราชนิพนธ์ทั้งสองสำนวนซึ่งแม้จัดว่าอยู่ในสมัยเดียวกันก็อาจจะทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสำนวนที่พ้องหรือต่างกัน อันสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการแต่ง การที่มีพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ขึ้นมาใหม่และเห็นได้ชัดว่าเลือกเฉพาะตอนเพื่อใช้แสดงละครในของหลวง แสดงถึงความประณีตและการปรับเพื่อผลของการแสดงชัดเจนขึ้น ส่วนสำนวนพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ก็มีสำนวนภาษาที่ไพเราะแต่ไม่เหมาะสำหรับนำมาแสดง ซึ่งควรศึกษาโดยละเอียดต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้นี้จึงจะได้เปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ในแง่เนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ เพื่อแสดงคุณค่าของทั้งสองสำนวน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ต้นตอเรื่องรามเกียรติ์

การศึกษาเชิงประวัติเกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์ของไทยเพิ่งเริ่มอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 6 มานี้เอง รัชสมัยนี้วรรณคดีศึกษาของไทยเริ่มมีสถานะเป็นวิชาการอย่างจริงจัง คือมีการศึกษาเชิงประวัติของวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นการวิจารณ์วรรณคดีรูปแบบหนึ่ง (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2541 : 117) พระราชนิพนธ์ บ่อเกิดรามเกียรติ์ (พ.ศ. 2456) ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นงานศึกษาเชิงประวัติของเรื่องรามเกียรติ์ชิ้นแรก หลังจากนั้นก็มี **อุปกรณ์รามเกียรติ์** (พ.ศ. 2515) ของเสฐียรโกเศศ นอกจากนี้กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรก็ศึกษาเรื่องรามเกียรติ์ ใน **ชุมนุมนิพนธ์** (พ.ศ. 2507) และ **เรื่องพระราม** (พ.ศ. 2514) ผลการศึกษาพ้องกันในส่วนที่ว่า รามเกียรติ์ไม่ได้แปลจากรamayana ของวาลมิกิโดยตรง แต่อาจมีที่มาจากนิทานพระรามหลาย ๆ แหล่ง แต่แรกนั้นเข้ามาในรูปของวรรณคดีมุขปาฐะ ซึ่งอาจจะมีก่อนเกิดรามายณะด้วยซ้ำไป เหตุผลที่ผู้รู้หลายท่านตั้งข้อสังเกตเช่นนี้ก็คือรามเกียรติ์และรามายณะมีเนื้อเรื่องต่างกันหลายส่วน ชื่อสถานที่ ชื่อตัวละคร ลักษณะนิสัยและบทบาทของตัวละครก็ต่างกัน สันนิษฐานได้ว่าเรื่องรามเกียรติ์น่าจะเป็นผลของการรับอิทธิพลจากเรื่องพระรามจากดินแดนใกล้เคียง เช่น มลายู ทมิฬ ฯลฯ ผู้ศึกษาเรื่องรามเกียรติ์ในปัจจุบันนี้ เช่น ศิราพร วิฑูระฐาน ณ ถกลาง (2539 : 132) กล่าวว่า รามเกียรติ์สำนวนราชสำนักนั้นรวบรวมเรื่องพระรามที่ไทยได้รับจากประเทศเพื่อนบ้านผ่านทางคนไทยตามชายแดนของประเทศ เช่น ชาวไตก็รับเรื่องพระรามมลายูจากมาเลเซียและอินโดนีเซีย ทางล้านนาก็รับเรื่องพระรามจากพม่า อีสานก็รับเรื่องพระรามจากลาวหรือเขมร

2. ลักษณะนิสัยและบทบาทของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์

ความแตกต่างระหว่างเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะที่เห็นได้ชัด คือความแตกต่างเกี่ยวกับตัวละคร ชูการ์ตัน วุฒิสว่างวงศ์ (2530 : 76 ; อ้างจาก สมพร สิงห์โต , 2520) กล่าวว่า ความแตกต่างของตัวละครในรามเกียรติ์และรามายณะมีส่วนชี้ว่ารามเกียรติ์มิได้มาจากรามายณะของวาลมิกิโดยตรง ความแตกต่างของตัวละครในรามเกียรติ์และรามายณะมีอยู่ในประเด็นเบื้องต้นไปจนถึงประเด็นสำคัญ คือเริ่มจากชื่อตัวละคร ในเรื่องรามเกียรติ์มีตัวละครชื่อ กุมพล เบญกาย ทรพี แต่ในรามายณะชื่อตัวละครเหล่านี้เป็น กพนธ์ นันทาและทุนทุพี ประวัติของตัวละครสำคัญก็แตกต่างกัน เช่น ในรามเกียรติ์นั้นนางสีดาเป็นลูกของทศกัณฐ์กับนางมณฑิ แต่ในรามายณะนางสีดาเป็นเด็กที่ท้าวศรีธวัชหรือท้าวชนก ผู้ครองนครมิถิลา พบในรอยไถ ลักษณะนิสัยและบทบาทของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ และรามายณะก็แตกต่างกัน ตัวละครในรามเกียรติ์นั้นมีลักษณะสมจริงกว่าตัวละครในรามายณะ คือมีบุคลิกลักษณะใกล้เคียงกับคนธรรมดา มีอารมณ์ความรู้สึกโกรธ เกลียด โลก หลง ตัวละครฝ่ายธรรมก็มีจุดต่างพร้อมบ้าง ตัวละครฝ่ายอธรรมก็มีคุณความดีแอบแฝงอยู่ในส่วนลึก

ตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ที่มีบทบาทเด่นและประทับใจผู้อ่านคือทศกัณฐ์ และหนุมาน เจตนา นาควัชระ (2521 : 81 – 82) เคยตั้งกระทู้ถามผู้อ่านเรื่องรามเกียรติ์ว่า แน่ใจหรือว่าอ่านเรื่องรามเกียรติ์แล้วไม่ได้แงคิด ไม่รู้สึกเห็นใจทศกัณฐ์ ไม่รู้สึกเกลียดชังเจ้าขุนมูลนายเช่นพระรามที่หุบเขาไม่หนักแน่น และยังตั้งข้อสังเกตอีกว่า “ถ้ามองในแง่วรรณศิลป์แล้ว ทศกัณฐ์อาจจะเป็นตัวละครที่น่าสนใจกว่าพระรามเสียอีก” ส่วนม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2520 : 61) ก็กล่าวว่าในบรรดาตัวละครในรามเกียรติ์ หนุมานเท่านั้นที่น่าสนใจ น่าสังเกตว่าพระรามเป็นตัวละครที่มีผู้สนใจน้อยกว่าตัวละครอื่น ในประเด็นเดียวกันนี้ ดวงมน จิตรจางค์ (2540 : 101) กล่าวว่าพระรามซึ่งเป็นตัวเอกตามอุดมคติ ไม่น่าประทับใจเท่าทศกัณฐ์ ซึ่งมีปัญหาที่เกิดจากกิเลสตัณหา แต่ก็ต่อสู้เพื่อรักษาศักดิ์ศรีจนวาระสุดท้าย การต่อสู้ของทศกัณฐ์ จึงดึงดูดใจผู้อ่านมากกว่าพระรามซึ่งเป็นตัวละครแบบฉบับ

3. ปรัชญาชีวิตในรามเกียรติ์

นักวรรณคดีศึกษาเห็นพ้องกันว่ารามเกียรติ์ไทยมีความต่างจากรามายณะในแง่ปรัชญา ดังที่ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2520 : 65) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปรัชญาในเรื่องรามายณะว่ามีปัญหาทางปรัชญาเกือบตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งแตกต่างจากรามเกียรติ์ของไทยที่ไม่มีการตั้งปัญหา ต่อมาสมพร สิงห์โต (2520 : 285) กล่าวว่าเรื่องรามายณะนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ทางศาสนาฮินดู เมื่อไทยปรับเรื่องรามายณะเป็นเรื่องรามเกียรติ์แล้ว ก็มีการปรับเนื้อเรื่อง ฉาก ตัวละคร ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนั้นปรัชญาชีวิต ค่านิยมต่างๆ จึงเป็นแบบพุทธศาสนา แต่นักวรรณคดีท่านนี้ก็ไม่ได้แสดงการศึกษาอย่างชัดเจนนัก อย่างไรก็ตาม

ตามคุณค่าทางปรัชญาของรามายณะเป็นสิ่งที่เห็นพ้องกัน ดังที่ ศักดิ์ศรี แยมันดดา (2533 : 12) กล่าวถึงคุณค่าทางด้านปรัชญาของรามายณะว่าเป็นเรื่องที่ส่งเสริมศีลธรรม ให้คติธรรมแก่ชีวิต ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ (2538 : 4) กล่าวว่ารามายณะเป็นวรรณคดีที่ “สามารถช่วยยกระดับจิตใจมนุษย์ให้สูงได้ ... เป็นแบบอย่างที่ดีสอนให้มนุษย์ละความเห็นแก่ตัวและยึดมั่นในความยุติธรรม”

ภายหลังที่เจตนา นาควัชระ (2521 : 81) ได้กระตุ้นให้ผู้อ่านค้นหาความหมายทางปรัชญาในเรื่องรามเกียรติ์แล้ว ต่อมา ดวงมน จิตรจำนงค์ (2540 : 108 –113) ก็ได้ให้ข้อคิดเห็นสำหรับประเด็นนี้ว่า เนื้อหาทางอารมณ์และเนื้อหาทางความคิดของวรรณคดีย่อมเชื่อมโยงกัน เนื้อหาทางความคิดก็คือปัญหาที่กระตุ้นให้คิดถึงปรัชญาชีวิตนั่นเอง และยังกล่าวอีกว่ารามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และฉบับคำพากย์ ซึ่งน่าจะแต่งขึ้นก่อนนั้นใช้โลกทรรศน์ของพุทธศาสนาในการอธิบายคุณค่าและพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร ในแง่ที่ว่าปัญหาอันเนื่องจากองค์ประกอบทางจิตของชีวิตและต้องแก้ปัญหาตามศักยภาพทางปัญญาของตน

4. รามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 เป็นรามเกียรติ์ที่มีชื่อเสียงที่สุด เพราะมีแง่คิดเกี่ยวกับชีวิตและสำนวนโวหารที่จับใจผู้อ่าน การที่บทพระราชนิพนธ์สองสำนวนนี้แต่งขึ้นในเวลาใกล้เคียงกันเป็นสิ่งที่ชวนให้พิจารณาไปถึงจุดมุ่งหมายของการแต่งเสฐียรโกเศศ (2515 : 257-259) กล่าวถึงพระราชประสงค์ในการประชุมกวีแต่งเรื่องรามเกียรติ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ว่า “เพื่อใช้ร้องรำในงานเฉลิมฉลอง” ตามที่ทรงแถลงไว้ในรายตอนต้นและตอนท้ายเรื่อง ดังนี้

... ภูธรดาร์ดำรัส จัดจงทำนองนุก ไตรดาญุคินทาน ดำนานเนื่องเรื่องรามเกียรติ์ เบียนปรปักษ์ยักษพินาศ ด้วยพระราชโวหาร ปานสุมาลัย เรียบร้อยสร้อยโสภิต พิกสิตสาโรช โอบรรุสคุณธวิมลเห็นหอม ถนอมถนิมประดับไสต ประโยชน์ฉลองเฉลิม เจริญจุฑาทิพย์ประสาท ประกาศยศเอก อ่าง องค์บพิตรพระเจ้าช้าง เผือกผู้ครองเมืองฯ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช , 2540 ก : 2)

และ

...อันพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์	ทรงเพียรตามเรื่องนิยายไสย
ใช้จะเป็นแก่นสารสิ่งใด	ตั้งพระทัยสมโภชบูชา

ใครฟังอย่าได้ไหลหลง	จงปลงอนิจจังสังขาร
ซึ่งอักษรกลอนกล่าวลำดับมา	โดยราชปรีชาภิบริบูรณ์ฯ
จบ เรื่องรามศมล้าง	อสุรพงศ์
บ พิตรธรรมิกทรง	แต่งไว้
ริ ร่ำรำ่าประสงค์	สมโภช พระนา
บุรณ์ บำเรอสมย์ให้	อ่านรื่องรำาเกษม ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช , 2540 พ : 582 – 583)

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2525 : 13 - 20) กล่าวว่านอกจากพระราชประสงค์โดยตรงตามที่แถลงไว้แล้วนั้น ในการทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ของรัชกาลที่ 1 อาจมีพระราชประสงค์ซ่อนเร้นอยู่ คือพระองค์ทรงเปรียบพระองค์เหมือนพระรามที่เสด็จมาปราบยุคเข็ญโดยใช้ความสามารถทั้งการรบและพระปรีชาญาณ ปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข และพระองค์ทรงมีพระอนุชา คือกรมพระราชวังบวรสถานมงคลฯ เช่นเดียวกับพระรามที่มีพระลักษณะซึ่งเป็นพระอนุชาที่จงรักภักดี เป็นคู่คิด ดังนั้นเรื่องรามเกียรติ์จึงสามารถสะท้อนภาพลักษณ์ของพระองค์ได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของสุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2526 : ง) ที่ว่ารามเกียรติ์ สำนวนรัชกาลที่ 1 นั้นมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับความมุ่งหมายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฯ

การชำระวรรณคดี...สร้างความชอบธรรมต่อการปกครองได้ เช่นเดียวกับการชำระพงศาวดาร และโดยเฉพาะหลักปฏิบัติทางการเมืองในรามเกียรติ์ สอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นจริงในสังคม โดยสามารถเชื่อมโยงภารกิจในสมัยพระองค์ ที่เกี่ยวกับการเตรียมตัวเพื่อขึ้นครองราชย์ และหลังครองราชย์แล้ว

ในความคิดของ สุรพงษ์ เนื้อหาใน รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 นั้นสามารถสะท้อนมโนทัศน์ทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฯ ทั้งในการสร้างความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ และการปกครองบ้านเมืองของพระองค์ ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมขณะนั้น รามเกียรติ์จึงเป็นสื่อในการแสดงความคิดของพระองค์ และเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาสังคมทางการเมืองของพระองค์อีกด้วย

ส่วนบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 นั้น กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (2507 : 162) ทรงกล่าวว่า “ มีลักษณะเด่นตรงที่มีกระบวนกลอนที่ไพเราะ เหมาะสำหรับนำมาเล่นละครตรงตามพระราชประสงค์ในการนิพนธ์ของพระองค์ ” คือ ทรงมีจุดมุ่งหมาย

เพื่อการละคร เสวลักษณะ อนันตศานต์ (2532 : 69) กล่าวว่า “ รัชกาลที่ 2 ทรงคัดเลือก รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 บางตอนที่ทรงเห็นว่า เหมาะสำหรับการเล่นละครมาแต่ง เป็นบทละคร ” สอดคล้องกับพระราชอัยยาศัยที่ทรงโปรดปรานศิลปะประเภท ต่าง ๆ ทั้งดนตรี วรรณคดี นาฏศิลป์ ประกอบกับบ้านเมืองสงบร่มเย็นเหมาะแก่การสร้างงานบันเทิง จึงแต่งบท ละครเรื่องรามเกียรติ์ขึ้นมา เพื่อเป็นบทร้องในการเล่นละคร และเพื่อประดับบารมีพระองค์ ทรง มิได้ตั้งพระทัยประชันสำนวนกับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 แต่อย่างใด

เมื่อประมวลการศึกษาที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะได้ศึกษาวิเคราะห์ ลักษณะเฉพาะของบทพระราชนิพนธ์ทั้งสองสำนวนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แม้ว่าในขอบของการประพันธ์ กวีผู้แต่งสำนวนใหม่มักออกตัวว่าไม่ประสงค์จะแข่งขันกับสำนวนเดิมซึ่งถือเป็นครู ก็ย่อมต้อง แสดงฝีมือให้เทียบเทียมกัน นอกจากนี้จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตามกวีย่อมปรารถนาจะขึ้นสู่ความ เป็นเลิศตามวิจารณ์ญาณของตน มิฉะนั้นก็คงจะไม่แต่งขึ้นใหม่ และอาจแสดงทัศนะใหม่ในการ ตีความของตนไว้ด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และ รัชกาลที่ 2
2. เพื่อศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์และคุณค่าทางปัญญาในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราช- นิพนธ์ทั้งสองสำนวน

ความสำคัญและประโยชน์

ทำให้ทราบถึงลักษณะเฉพาะที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการแต่งบทละครเรื่อง รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 และตระหนักถึงคุณค่าทางวรรณศิลป์และ คุณค่าทางปัญญาในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ทั้งสองสำนวน ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญทาง วัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก

1. ศึกษาลักษณะเฉพาะด้านเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ของบทละครพระราชนิพนธ์ทั้งสองสำนวน โดยไม่พิจารณาบทเพลงและการแสดง
2. ศึกษาคุณค่าของบทละครเรื่องรามเกียรติ์ทั้งสองสำนวนทั้งคุณค่าทางวรรณศิลป์ ซึ่งหมายถึง คุณค่าอันเกิดจากการโน้มน้าวใจผู้รับให้เข้าถึงสารทางอารมณ์ด้วยกลวิธีที่เหมาะสม และคุณค่าทางปัญญาได้แก่การให้ความเข้าใจในปัญหาและศักยภาพของมนุษย์

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเล่น หมายถึงกิจกรรมที่แสดงออกเพื่อความบันเทิง ในโอกาสที่มีการเฉลิมฉลองหรือระหว่างการทำงานเกษตรกรรม จัดขึ้นในชุมชนหรือโดยราชสำนัก มักรวมเรียกว่า การร้องรำทำเพลง หรือเรียกอีกอย่างว่าการมหรสพ เช่น ละคร โขน หนัง หุ่น โมงครุ่ม
 นวลักษณ์ หมายถึงลักษณะแปลกใหม่ที่ปรากฏในงานวรรณศิลป์ แทนคำว่า “Modernity”

การเกลากลอน หมายถึงกระบวนการแก้ไข ปรับเปลี่ยน และสร้างใหม่ ในรูปหลายลักษณะ ให้บทประพันธ์ที่สร้างขึ้นมีความไพเราะงดงาม โดยมักจะกระทำร่วมกันในหมู่กวีที่แต่งด้วยกัน หรือแบ่งตอนกันแต่ง การเกลากลอนยังแสดงว่าบทประพันธ์ยังมีศักยภาพและสื่อความใหม่ในการแต่งใหม่ด้วยภูมิปัญญาของกวี

วิธีการวิจัย

1. ชั้นศึกษาข้อมูล
 - 1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์และรามายณะ พระราชประวัติ และผลงานพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฯ และ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประกอบกับบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2

- 1.2 วิเคราะห์ ทัศนคติ และประเมินคุณค่าบทธละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ทั้งสอง
สำนวนในเชิงเปรียบเทียบ
2. ชั้นสรุปและอภิปรายผล
นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสรุปและอภิปรายผลพร้อมทั้งข้อเสนอแนะ